

FUNKCE A VÝZNAM FONDU SOUDRŽNOSTI PRO OBCE

Radka Bučilová

*Významným nástrojem, který může Česká republika využívat po svém vstupu do Evropské unie, je **Fond soudržnosti (Kohezní fond)**. Z hlediska objemu finančních prostředků z EU bude tvořit cca 1/3 z celé pomoci. Fond soudržnosti poskytuje prostředky na velké investiční projekty v sektorech životního prostředí a dopravy (transevropské dopravní sítě) v členských státech Unie, jejichž HDP je nižší než 90 % průměru EU. Tuto podmínku Česká republika po vstupu do EU splňuje (momentálně představuje její HDP na obyvatele asi 61 % průměru EU). Fond se specificky nezaměřuje na regionální politiku. Pomoc z tohoto fondu je v praxi komplementární (vzhledem k pomoci, kterou regionům poskytují strukturální fondy).*

Východiska pro úspěšné využívání Fondu soudržnosti

V našich podmínkách bude pomoc z **Fondu soudržnosti přímo navazovat na předvstupní pomoc EU pomocí předvstupního nástroje – ISPA (The Instrument for Structural Policies Pre-Accession)**. Finanční nástroj ISPA byl určen pro kandidátské státy v období od roku 2000 do okamžiku jejich vstupu do EU (tj. v případě ČR do roku 2003, přičemž financování projektů vybraných k podpoře je možné až do r. 2006, v některých případech až do roku 2007). **Byl zaměřen na zlepšení úrovně infrastruktury v sektorech dopravy a životního prostředí. Zaměření a procedury byly analogické s Fondem soudržnosti EU.** Zařazení finančního nástroje ISPA do předvstupních programů podpory poskytovaných Evropskou unií kandidátským státům bylo základním předpokladem pro následné úspěšné využití možností Fondu soudržnosti po vstupu ČR do EU.

Oblasti podpory nástroje ISPA a podmínky poskytnutí podpory

Finanční nástroj ISPA byl zaměřen na **financování velkých infrastrukturních projektů v oblastech životního prostředí a dopravy** a měl usnadnit implementaci „acquis communautaire“ (práva EU) v kandidátských zemích v těchto oblastech a přispět k udržitelnému rozvoji těchto zemí (v období let 2000 – 2006). Pomoc z nástroje/fondu ISPA měla také vést k cílům uvedeným v Předvstupním partnerství a naplnit priority Národního programu přípravy na vstup do EU. U projektů z oblasti životního prostředí (ŽP) je třeba uvést, jak je opatření spojeno se zaváděním environmentální legislativy a politiky Společenství, zda je uplatněn princip „platí znečišťovatel“. U dopravních projektů je soustředěna pozornost na souvislost opatření s transevropskými sítěmi (TEN). Projekty musely souhlasit se strategiemi pro využívání nástroje ISPA připravenými ministerstvy životního prostředí a dopravy.

Pokud jde o ISPA – podpora v oblasti ŽP pro Českou republiku se soustřeďovala na zajištění jakosti a množství vody, jedná se především o zlepšení kanalizačního systému a o realizaci rekonstrukcí a intenzifikaci existujících čistíren odpadních vod v sídlech nad 2 000 obyvatel.

Podpora v oblasti dopravy přispěje k rozvoji efektivního dopravního systému.

Pomoc byla určena na projekty, části projektu, které jsou technicky a finančně nezávislé, skupiny nebo záměry projektů v uvedených oblastech. Část projektu mohla také zahrnovat přípravné, technické studie a studie proveditelnosti potřebné pro uskutečnění projektu.

Celkové náklady na projekty v zásadě neměly být menší než 5 mil. EUR, tj. asi 160 mil. Kč. Rozsah pomoci Společenství mohl dosáhnout až **75 % veřejných (nebo rovnocenných) výdajů na projekt.** Pro úspěšné přijetí žádosti bylo nutné, aby dokumentace k projektu byla úplná a aby byl projekt připraven po všech stránkách (detaily obsahuje nařízení ISPA č. 1267/1999). Další důležitou podmínkou byla **nutnost spolufinancování ze strany žadatelské země.**

Alokace finančních prostředků ISPA pro Českou republiku

Schválené financování ze zdrojů EU pro nástroj ISPA bylo pro jednotlivé kandidátské země určeno v určitém rozmezí, aby byly státy motivovány k podávání co nejkvalitnějších projektů. Prostředky měly být rozděleny mezi dopravu a životní prostředí paritně, i když jsou možné v jednotlivých letech malé disproporce. **ČR má ročně k dispozici 57,2 – 83,2 mil. EUR (asi 1,8 – 2,7 mld. Kč), reálně je cílová částka 70,2 mil. EUR (v cenách roku 1999, asi 2,25 mld. Kč).** Jakákoli pomoc EU musí být z hlediska využití finančních prostředků maximálně transparentní a bude důsledně kontrolována.

Systém realizace nástroje ISPA v České republice

Koordinátorem nástroje ISPA v České republice je Ministerstvo pro místní rozvoj, jehož náměstek pro evropskou integraci je Národním koordinátorem ISPA (NKI) a také předsedou **Koordinačního výboru ISPA,** kde jsou zastoupena příslušná ministerstva (Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo financí, Ministerstvo dopravy, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo zahraničních věcí). Aktivita výboru jsou zaměřené na přípravu strategie a programových dokumentů vztahujících se k nástroji ISPA v České republice, na koordinaci a vyhodnocování postupu přípravných prací, přijímání doporučení k odstranění případných nedostatků.

Žádosti o finanční příspěvek na projekty přijímala příslušná odborná ministerstva – Ministerstvo životního prostředí, které pověřilo tímto úkolem Státní fond životního prostředí, a Ministerstvo dopravy. Na Ministerstvu dopravy zabezpečovala do konce roku 2001 úkoly spojené s programem ISPA Jednotka ISPA. Od 1. ledna 2002 začalo plnit funkci Implementační agentury nově vytvořené oddělení pro evropské fondy. V oblasti životního prostředí spolupracoval Státní fond životního prostředí s Odborem integrovaného financování na Ministerstvu životního prostředí. Tyto útvary obou ministerstev byly a pro realizované projekty ISPA jsou výkonným pracovištěm Sektorového schvalujícího úředníka (SAO), který je oficiálním zodpovědným pracovníkem v sektoru.

Na těchto dvou ministerstvech fungovaly Pracovní skupiny ISPA, které na základě podkladů od příslušných útvarů na ministerstvech identifikovaly prioritní projekty v souladu se sektorovými strategiemi pro využívání ISPA schválených Evropskou komisí. Tyto strategie byly vypracovány v letech 1999 – 2000. Obsahují kromě popisu situace a analýzy potřeb také indikativní seznamy projektů. V roce 2002 proběhla jejich aktualizace. Pracovní skupiny stanovovaly procedury, termíny, finanční limity a kritéria pro výběr projektů, navrhovaly vedení ministerstva prioritní projekty pro předložení Evropské komisi, dále mj. podporovaly zpracování návrhů na financování vybraných projektů, zajišťovaly zpracování předběžných studií prioritních projektů a informovaly o ISPA v rámci sektoru. V současné době byly uvedené pracovní skupiny transformovány na Pracovní skupiny Fondu soudržnosti.

Žádost podávaly státní nebo místní orgány, případně jimi vlastněné firmy (v praxi České dráhy, Ředitelství silnic a dálnic, obce, vodárenské společnosti vlastněné obcí). Mezi hlavní priority nástroje ISPA v oblasti dopravy patřily projekty identifikované v procesu TINA (multimodální koridory), v oblasti životního prostředí šlo o projekty v oblastech ochrany vod, ochrany ovzduší a nakládání s odpady, které přispějí k plnění požadavků legislativy Evropské komise. Žádosti schválené Pracovními skupinami a Koordinačním výborem ISPA (v předstihu posouzené pracovišti NKI a Národního koordinátora pomoci ES) byly zaslány prostřednictvím pracoviště NKI Evropské komisi. Poté uvnitř Evropské komise proběhlo posouzení projektů a při kladném výsledku byla žádost předložena Řídícímu výboru ISPA složenému ze zástupců všech členských států Unie, který vybral projekty vhodné pro podporu (viz. Příloha 1.).

Postup implementace projektů byl monitorován prostřednictvím Monitorovacího výboru ISPA, který se scházel dvakrát ročně za účasti zástupců Evropské komise, příslušných ministerstev, implementačních agentur, konečných příjemců, případně zástupců institucí podílejících se na financování projektu. Monitorování projektů podpořených v rámci ISPA bude pokračovat i nadále, ovšem v rámci Monitorovacího výboru Fondu soudržnosti.

Pro projekty v letech 2000 – 2003 se České republiky podařilo získat celkem 411,3 mil. EUR, tedy více, než činí alokace pro Českou republiku. Celkové náklady těchto projektů činí 889,2 mil. EUR.

Fond soudržnosti

Z historického hlediska byl Fond soudržnosti zřízen v roce 1994 k poskytování pomoci na národní úrovni vybraným zemím (např. Řecku, Portugalsku, Španělsku a Irsku), aby se připravily na vstup do hospodářské a měnové unie.

Oblasti podpory Fondu soudržnosti a podmínky poskytnutí podpory

Historicky tak Fond soudržnosti financuje projekty ve sféře životního prostředí a transevropských dopravních sítí. Poskytování pomoci je podmíněno dvěma faktory: jednak HDP na obyvatele, měřený paritou kupní síly, nesmí u členského státu překročit 90 % průměru EU, jednak členský stát musí realizovat program „hospodářské konvergence“.

Kromě toho, že Fond poskytuje příspěvky na projekty, které přispívají k dosažení cílů v oblasti životního prostředí a transevropských dopravních sítí, má také zajistit posun podporovaných států k rozpočtové stabilitě, vyžadované EMU (hospodářská a měnová unie), aniž by se omezovaly rozsáhlé investice, jež jsou v těchto oblastech nutné.

Při procedurách při využití Fondu soudržnosti jsou rozhodnutí přijímána společně členským státem a EK. Projekty mohou být seskupeny (skupiny projektů, které jsou propojeny společnou strategií), zatímco jednotlivý projekt může, pokud je to vhodné, být rozdělen do několika fází, které jsou technicky a finančně nezávislé a mohou být financovány odděleně. Pozornost se věnuje tomu, aby se vyloučilo financování projektu z Fondu soudržnosti a Strukturálních fondů současně. Délka projektů se různí případ od případu. Jsou spravovány národními orgány a realizace je kontrolována Monitorovacími výbory. Fond přispívá k posilování hospodářské a sociální soudržnosti EU.

Míra pomoci EU poskytovaná fondem je 80 % veřejných nebo ekvivalentních výdajů. Konkrétní výše pomoci je stanovena podle typu projektu, jenž má být realizován.

Alokace finančních prostředků Fondu soudržnosti pro ČR v letech 2004 – 2006

Rok 2004

min. 282,7 mil. EUR (9,76 %), max. 355,8 mil. EUR (12,28 %), stř. hodnota 319,2 mil. EUR (11,02 %)

Rok 2005

min. 237,2 mil. EUR, max. 298,4 mil. EUR, stř. hodnota 267,8 mil. EUR

Rok 2006

min. 317,3 mil. EUR, max. 399,2 mil. EUR, stř. hodnota 358,3 mil. EUR

Celkem:

min. 837,2 mil. EUR, max. 1 053 mil. EUR, stř. hodnota 945,3 mil. EUR

Systém realizace Fondu soudržnosti v České republice

Ministerstvo pro místní rozvoj bylo na základě usnesení vlády ČR č. 102/2002, odst. II/d) v rámci dokončení přípravy programových dokumentů a určení řídicích a platebních orgánů pro využívání strukturálních fondů a Fondu soudržnosti EU **pověřeno zajistit plnou funkci Řídicího orgánu Fondu soudržnosti.**

Od 1. 3. 2003 byl na MMR zřízen **Odbor Řídicího orgánu Fondu soudržnosti**, jehož cílem bylo zajistit úspěšné dokončení využívání předkohezního fondu ISPA a zajistit do 31. 12. 2003 plnou funkčnost Řídicího orgánu Fondu soudržnosti (III/Id – usn. vl. č. 102/2002), což odpovídá Národnímu rozvojovému plánu, základnímu dokumentu pro získání finančních prostředků ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti.

Vláda na své schůzi dne 11. února 2004 projednala materiál „Strategie Fondu soudržnosti – implementační systém“ a přijala k němu usnesení č. 125 tak, aby bylo dosaženo co nejefektivnějšího využívání prostředků vyčleněných EK pro Českou republiku pro období 2004 – 2006.

V tomto usnesení vláda schválila ty části Strategie, které určují práva a povinnosti jednotlivých institucí účastnicích se na příjmu pomoci z Fondu soudržnosti (schválila kapitoly 7 – Instituce, 8 – Příprava projektů a 9 – Implementace projektů). Dále schválila statut Meziresortního řídicího výboru, jako konečné instance procesu rozhodování o přijetí projektů a schválila statut Monitorovacího výboru, který bude posuzovat průběh realizace projektů a rozhodovat o schválení jejich ukončení.

Zároveň vláda uložila ministru dopravy, aby do konce dubna tohoto roku ve vládě projednal Národní strategii Fondu soudržnosti pro oblast dopravy a ministru životního prostředí, aby do konce dubna tohoto roku ve vládě projednal Národní strategii Fondu soudržnosti pro oblast životního prostředí. Tyto národní strategie se již dlouhodobě v dialogu s Generálním ředitelstvím regionálního rozvoje Evropské komise připravují a budou v souladu s principy EU a v souladu s příslušnými politikami České republiky stanovovat priority a principy výběru projektů.

Vláda předpokládá, že souhrn těchto tří strategií bude společně určovat mechanismus výběru projektů, způsob jejich projednávání, kontroly jejich realizace a dosažených výsledků.

Formuláře žádosti pro projekt pro podporu z Fondu soudržnosti jsou již včetně potřebných informací více než 3 měsíce k dispozici na webových stránkách ministerstev pro místní rozvoj, dopravy a životního prostředí. Pokud se někdo s touto problematikou chce seznámit šířeji, je možné doporučit stránky

www.strukturalni-fondy.cz. Společné umístění těchto informací (strukturální fondy a Fond soudržnosti) není náhodné. Součástí podpory ze strukturálních fondů je i podpora prostřednictvím **Operačního programu Infrastruktura**. Ten je rovněž určen k **podpoře akcí z oblastí dopravy a životního prostředí** a některé náměty se mohou pohybovat na pomezí mezi Operačním programem Infrastruktura a Fondem soudržnosti.

V zásobníku projektů, které budou a prakticky jsou v rámci Fondu soudržnosti posuzovány již dnes, jsou ze sektoru životního prostředí vybrané pro předvstupní nástroj ISPA (předchůdce Fondu soudržnosti) ty projekty, na které se „nedostalo“ a v sektoru dopravy ty projekty, které Ministerstvo dopravy již v minulém roce cíleně připravovalo pro Fond soudržnosti.

V současné době se na Ministerstvu pro místní rozvoj dokončuje Operační manuál pro Fond soudržnosti, zároveň i jednotlivé resorty zpracovávají jako zprostředkující subjekty manuály pracovních postupů pro Fond soudržnosti.

Příloha č. 1:

Projekty schválené Řídicím výborem ISPA v letech 2000 – 2003

- Projekt „Obchvat Běloutína“ – celkové náklady 30 MEUR, celkový grant ISPA 17,1 MEUR.
- Projekt „Rychlostní silnice R48 Dobrá – Tošanovice“ – celkové náklady projektu 36,5 MEUR, celkový grant ISPA 19,8 MEUR.
- Projekt „Modernizace úseku Zábřeh na Moravě – Krasíkov“ – celkové náklady 143,1 MEUR, podpora z ISPA 72,8 MEUR.
- Projekt 2000 CZ 16 P PT 003 – Úsek R 48 rychlostní komunikace Frýdek-Místek-Dobrá – celkové náklady projektu 36.341.990 €, celkový grant z ISPA 20.391.677 €, z toho alokace 2000 10.051.734 €.
- Projekt 2000 CZ 16 P PT 006 – Železniční úsek Zábouří-Přelouč – celkové náklady projektu 65.560.339 €, celkový grant z ISPA 30.907.420 €, z toho alokace 2000 20.408.066 €.
- Projekt 2000 CZ 16 P PT 002 – Železniční úsek Ústí nad Orlicí-Česká Třebová – celkové náklady projektu 30.485.160 €, celkový grant z ISPA 14.300.080 €, z toho alokace 2000 11.212.064 €.
- Projekt 2000 CZ 16 P PE 001 – Rozšíření kanalizační sítě v Ostravě – celkové náklady projektu 40.720.168 €, celkový grant z ISPA 16.644.682 €, z toho alokace 2000 13.315.746 €
- Projekt 2000 CZ 16 P PE 002 – Kanalizační síť města Brna – celkové náklady projektu 39.273.300 €, celkový grant z ISPA 17.841.373 €, z toho alokace 2000 14.273.068 €
- 2001 CZ 16 P PE 004 – Dostavba systému zásobování pitnou vodou, odkanalizování a čištění odpadních vod v Podkrušnohorské oblasti – celkové náklady projektu – 21,57 MEUR, celkový grant z ISPA – 12,87 MEUR,
- 2001 CZ 16 P PE 005 – Intenzifikace a rekonstrukce ČOV a kanalizační sítě Jihlava – celkové náklady projektu – 15,39 MEUR, celkový grant ISPA – 9,62 MEUR,
- 2001 CZ 16 P PE 008 – Dobudování a rekonstrukce kanalizační sítě Olomouc – celkové náklady projektu – 14,67 MEUR, celkový grant ISPA – 10,12 MEUR,

- 2002 CZ 16 P PE 010 – Nakládání s odpadními vodami a zásobování pitnou vodou v regionu Jesenicka – celkové náklady projektu – 15,98 MEUR, celkový grant ISPA – 9,15 MEUR,
- 2002 CZ 16 P PE 009 – Projekt ochrany vod povodí řeky Dyje – celkové náklady projektu – 49,106 MEUR, celkový grant ISPA – 33,387 MEUR,
- 2002 CZ 16 P PE – Čistá Bečva, celkové náklady projektu – 51,56 MEUR, celkový grant ISPA – 32,35 MEUR.
- Projekt „D8 – úsek Trmice – hranice ČR/N“: CN 123,6 mil. EUR; ISPA 61,8 mil. EUR,
- Projekt „Pilotní projekt ETCS/ERMTS na úseku Poříčany-Kolín“: CN 8,6 mil. EUR; ISPA 7,3 mil. EUR,
- Projekt „ČHMÚ – Monitoring a zhodnocení hydrosféry dle EK směrnice“: CN 18,3 mil. EUR; ISPA 12,6 mil. EUR,
- Projekt „Systém zpracování odpadů v regionu Brna“: CN 66,3 mil. EUR; ISPA 46,2 mil. EUR,
- Projekt „Kanalizace Žďár nad Sázavou“: CN 7,03 mil. EUR; ISPA 5,03 mil. EUR,
- Projekt „Rekonstrukce kanalizace města Znojma“: CN 22,1 mil. EUR; ISPA 15,4 mil. EUR.

Do slovníku pojmů:

ISPA – The Instrument for Structural Policies for Pre-accession – nástroj strukturálních politik v předvstupním období.

Fond soudržnosti – ekonomický nástroj k posílení hospodářské a měnové stability členských států EU.

Strategie Fondu soudržnosti – implementační systém – materiál projednaný a schválený vládou ČR dne 11. 2. 2004 (usn. vl. 125) – určuje práva a povinnosti jednotlivých institucí účastníků se na příjmu pomoci z Fondu soudržnosti.

Meziresortní řídicí výbor Fondu soudržnosti – nástroj MMR k uskutečňování politiky Fondu soudržnosti v ČR – v souladu se Statutem schváleným vládou ČR dne 11. 2. 2004 (usn. vl. 125) zejména projednává projekty v kontextu předložených návrhů a v souladu se schválenými sektorovými strategiemi (před jejich odesláním Komisi).

Monitorovací výbor Fondu soudržnosti – nástroj MMR k uskutečňování politiky Fondu soudržnosti v ČR – v souladu se Statutem schváleným vládou ČR dne 11. 2. 2004 (usn. vl. 125) zejména projednává a schvaluje průběžná hodnocení realizovaných projektů a závěrečná hodnocení ukončovaných projektů.

*Ing. Radka Bučilová
ředitelka Odboru Řídicího orgánu Fondu soudržnosti
Ministerstvo pro místní rozvoj*